

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС
КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в VII клас е насочено към овладяване на диференцирани знания, умения и отношения, свързани с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика. В сравнение с VI клас съотношението между задължителните за изучаване литературни творби от български и от чужди автори е подчертано различно. Тъй като със VII клас завършва основната образователна степен, акцентът е върху българската литература, като избраните от нея текстове водят интензивен и нерядко напрегнат диалог помежду си. С други думи, тук културното многообразие и разноречие се представя като вътрешно, в рамките на националната култура.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с разчитането на художествените произведения като интерпретиращи от различни гледни точки норми, ценности, проблеми, конфликти, характерни и за съвременната епоха, както и със съотнасянето им с непосредствения жизнен опит на ученика. Акцент се поставя върху изграждането на граждански и обществени компетентности. Очакваните резултати в тази област са свързани и с отношенията автор – текст – читател, като фокусът е ориентиран към оценъчните умения на изграждащия се автономен читател.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания. Култивирането на литературно компетентния читател продължава чрез формирането на умения за тълкуване на диалогизиращи и нерядко полемизиращи помежду си текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за културно изразяване и творчество, за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика, развивани чрез обогатяване на жанровия репертоар на създаваните от учениците речеви продукти.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава основни ценности и норми на етническата национална общност и на гражданската национална общност. Съпоставя свои ценности с ценности на принадлежащия към етническата национална общност човек и

	<p>оценява значенията им в съответния социокултурен контекст.</p> <p>Идентифицира интерпретирани в литературни текстове проблеми и конфликти, свързва примери за такива проблеми и конфликти с лични идеи, за да обоснове лична гледна точка.</p> <p>Разпознава по откъс от изучено произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение.</p> <p>Свързва имена на герои от изучено произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението.</p> <p>Свързва изучено произведение с името на автора, с жанра и с имена на герои от произведението.</p> <p>Свързва изучено произведение с интерпретирани в него мотиви.</p> <p>Определя начини, по които (откъс от) конкретен литературен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ.</p> <p>Открива в книжни и уеб базирани източници данни/факти, тълкувания на данни/факти и илюстративен материал, за да изпълни конкретна изследователска задача, свързана например с творческата история, с историческите и/или авторовобиографичните обстоятелства на написването, с историята на четене, с издателската история на изучаван текст.</p> <p>Избира книжни и уеб базирани източници за изпълнение на конкретна изследователска задача.</p>
<p>ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ</p>	<p>Различава и тълкува в изучавани повествователни литературни текстове действията и развитието на героите в сюжета.</p> <p>Различава и тълкува в изучавани поетически литературни текстове преживявания, настроения, състояния на героя.</p> <p>Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа и тълкува изучавани разкази съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Познава значението на понятията <i>повест</i>, <i>ода</i>, <i>елегия</i>, <i>балада</i> и разпознава техни жанрови характеристики.</p> <p>Тълкува (откъси от) изучавана поема, ода, елегия, балада съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Познава значението на понятията <i>композиция</i>, <i>лирически говорител</i>, <i>лирически герой</i> и обяснява техните функции за изграждането на образа на човека и света в изучавани литературни текстове.</p> <p>Обяснява значението на сюжета в повествователни текстове.</p> <p>Оценява завършека на дълъг повествователен текст във връзка с неговия сюжет.</p> <p>Подрежда събитията от фабулата на изучавано произведение според сюжета му.</p> <p>Обяснява отношенията между началото и края на изучавани литературни текстове от различни жанрове и оценява значението им за завършеността на текста.</p> <p>Тълкува смисъла на изречение от изучаван дълъг повествователен текст в повествователния контекст.</p> <p>Различава необичайно струпване на думи със сходен звуков и/или морфемен състав в относително кратък откъс от художествен текст и обяснява значението му за изграждането на смисъла на (откъса от) текста.</p>

	<p>Различава в художествен текст нарушения на граматичните норми и/или и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.</p> <p>Различава в контекста на художествения текст двузначни/двусмислени думи и изрази и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.</p>
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Създава в устна форма описание на предметна обстановка в художествен текст с цел да: изрази естетическата си представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо преживяване, подобно на породеното от непосредственото общуване с художественото описание.</p> <p>Създава в писмена форма кратък отговор на литературен въпрос с цел да обоснове разбирането си за поставения под въпрос текстов елемент.</p> <p>Създава в устна и в писмена форма разказ по преживяно с цел да: изрази творчески действителни преживявания, чувства и оцени важността на това изразяване; заинтригува възприемателя с разказваната история.</p> <p>Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: описание на предметна обстановка в художествен текст, кратък отговор на литературен въпрос, разказ по преживяно.</p> <p>Спазва книжовни езикови правила.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
<p>I. Българинът във възрожденския свят</p> <p>I.1. „Стани, стани, юнак балкански“ и „Вятър ечи, Балкан стене“ (Д. Чинтулов)</p>	<p>Различава основни ценности и норми на българина във възрожденския свят.</p> <p>Съпоставя свои ценности с ценности на българина във възрожденския свят и оценява значенията им в съответния социокултурен контекст.</p> <p>Познава значението на понятието <i>лирически говорител</i>.</p> <p>Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Стани, стани, юнак балкански“ и във „Вятър ечи, Балкан стене“.</p>	<p>лирически говорител</p>

<p>I.2. „На прощаване в 1868 г.“ (Хр. Ботев)</p>	<p>Познава значението на понятието <i>лирически герой</i>. Различава и тълкува в „На прощаване в 1868 г.“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия герой в „На прощаване в 1868 г.“ за смисловото изграждане на текста.</p>	<p>лирически герой</p>
<p>I.3. Из „Немили-недраги“ (Ив. Вазов): I, II, III, V, X глава, епилог.</p>	<p>Познава значението на понятието <i>повест</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Немили-недраги“. Различава и тълкува в откъсите от „Немили-недраги“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява функциите на предметната обстановка за изграждането на образа на човека и света в откъсите от „Немили-недраги“.</p>	<p>повест</p>
<p>I.4. „Една българка“ (Ив. Вазов)</p>	<p>Познава значението на понятието <i>композиция</i>. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „Една българка“ и оценява значението им за завършеността на текста. Обяснява значението на сюжета в разказа „Една българка“. Различава и тълкува в „Една българка“ действията и развитието на героите в сюжета. Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „Една българка“.</p>	<p>композиция</p>
<p>I.5. „Опълченците на Шипка“ (Ив. Вазов)</p>	<p>Познава значението на понятието <i>ода</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Опълченците на Шипка“. Различава и тълкува в „Опълченците на Шипка“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Опълченците на Шипка“.</p>	<p>ода</p>

<p>I.б. „Българският език“ (Ив. Вазов)</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на одата, проявени в „Българският език“.</p> <p>Различава и тълкува в „Българският език“ преживявания, настроения, състояния на героя.</p> <p>Обяснява функциите на лирическият говорител за изграждането на образа на света и човека в „Българският език“.</p> <p>Идентифицира интерпретирани в „Българският език“ проблеми и конфликти, съпоставя ги със съвременността и ги свързва с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.</p>	
<p>II. Човекът в обществото – норми, ценности и конфликти</p> <p>II.1. Из „До Чикаго и назад“ (Ал. Константинов) – (откъсът от „Вие трябва да сте били на Пловдивското изложение и знаете големия павилион?“ до „На г. Айвазияна търговията отиваше твърде зле, според думите му, но той имаше надежда да разпродаде повечко „рядкости“ в последните два месеца, септември и октомври, когато след летния сезон по-заможните американци ще посетят изложението.“); Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо пътува“ (Ал. Константинов)</p>	<p>Различава основни ценности и норми на човека в обществото.</p> <p>Съпоставя ценности на човека в обществото и оценява значенията им в съответния социокултурен контекст.</p> <p>Различава и тълкува в откъса от „До Чикаго и назад“ и в „Бай Ганьо пътува“ действията и развитието на героите.</p> <p>Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа в „Бай Ганьо пътува“.</p> <p>Обяснява функциите на предметната обстановка за изграждането на образа на човека и света в откъса от „До Чикаго и назад“.</p> <p>Идентифицира интерпретирани в откъса от „До Чикаго и назад“ и в „Бай Ганьо пътува“ проблеми и конфликти, свързва примери за такива проблеми и конфликти с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.</p>	

<p>II.2. „Неразделни“ (Пенчо Славейков)</p>	<p>Познава значението на понятието <i>балада</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Неразделни“. Различава и тълкува в „Неразделни“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Неразделни“. Идентифицира интерпретирани в „Неразделни“ проблеми и конфликти, съпоставя ги със съвременността и ги свързва с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.</p>	<p>балада</p>
<p>II.3. „Заточеници“ (Пейо Яворов)</p>	<p>Познава значението на понятието <i>елегия</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Заточеници“. Различава и тълкува в „Заточеници“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия герой в „Заточеници“ за смисловото изграждане на текста.</p>	<p>елегия</p>
<p>II.4. „По жътва“ (Елин Пелин)</p>	<p>Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „По жътва“ и ги тълкува съобразно конкретните проявления на жанра. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „По жътва“ и оценява значението им за завършеността на текста. Различава и тълкува в „По жътва“ действията и развитието на героите.</p>	
<p>II.5. „По жицата“ (Й. Йовков)</p>	<p>Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „По жицата“ и ги тълкува съобразно конкретните проявления на жанра. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „По жицата“ и оценява значението им за завършеността на текста. Различава и тълкува в „По жицата“ действията и развитието на героите. Идентифицира интерпретирани в „По жицата“ проблеми и конфликти, свързва ги с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.</p>	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Описание на предметна обстановка в художествен текст	Създава в устна форма описание на предметна обстановка в художествен текст с цел да: изрази естетическата си представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо преживяване, подобно на породеното от непосредственото общуване с художественото описание. Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическото ударение на подходящо място.	
Отговор на литературен въпрос	Създава в писмена форма отговор на литературен въпрос в определен обем с цел да обоснове разбирането си за поставения под въпрос текстов елемент. Спазва изучените книжовни езикови правила.	
Разказ по преживяно	Създава в устна и в писмена форма разказ по преживяно с цел да: изрази творчески действителни преживявания, чувства и оцени важността на това изразяване; заинтригува възприемателя с разказваната история. Спазва правилата на книжовния изговор. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в VII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	44 %
За упражнения	37 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контролни и за класни работи	7 %

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60 %
Оценки от контролни и от класни работи	20%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	20 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на общи мотиви и/или обща жанрова и/или културна принадлежност. Наблюдаване на начините, по които художествената литература функционализира чуждия език (в откъса от „До Чикаго и назад“, в „Бай Ганьо пътува“, в откъсите от „Немили-недраги“ и др.)
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача, както и за намиране на допълнителна информация по относително сложен проблем. Използване на мултимедия за създаване и представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на норми и ценности, валидни за дадена общност, регламентиращи/регулиращи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните разкази и образи на света, създадени от различни автори в различни и в едни и същи културни епохи.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален. Превод от един език на друг, например „рисуване с думи“ на визуално изображение и обратно – визуално изобразяване на предметна обстановка в художествен текст, музикална илюстрация на тема, атмосфера и др. в литературна творба.

